

Fedorchuk A.M.

Ph.D., Associate Professor,

Kherson state agrarian University, Kherson, Ukraine

THE STRATEGIC PRIORITIES FOR THE DEVELOPMENT OF STATE-PRIVATE PARTNERSHIP IN INFRASTRUCTURE INDUSTRIES THE AGRICULTURAL SECTOR OF UKRAINE

Федорчук О.М.

к.е.н., доцент,

Херсонський державний аграрний університет, м. Херсон, Україна

СТРАТЕГІЧНІ ПРІОРИТЕТИ РОЗВИТКУ ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА В ГАЛУЗЯХ ІНФРАСТРУКТУРИ АГРАРНОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ

У статті проаналізовано основні форми взаємодії держави та бізнесових кіл в аграрній сфері, виявлено причини, що стримують їх розвиток на сучасному етапі. Запропоновано першочергові заходи, які сприятимуть налагодженню партнерських відносин між державою та бізнесом для забезпечення ефективного розвитку інфраструктури аграрного сектору економіки України.

***Ключові слова:** аграрна політика, інфраструктура, кластери, інновації, державно приватне партнерство.*

The article analyzes the main forms of interaction between government and business circles in the agrarian sphere, identified causes, inhibiting their development at the present stage. Proposed priority actions that will promote partnerships between government and business to ensure the effective development of infrastructure in the agricultural sector of Ukraine's economy.

***Key words:** agricultural policy, infrastructure, clusters, innovation, public-private partnership.*

Одним з інструментів забезпечення реалізації механізмів розвитку інфраструктури аграрної сфери на регіональному та загальнодержавному рівнях є державно-приватне партнерство. Державно-приватне партнерство спрямоване на посилення інституційної основи для залучення господарюючих суб'єктів, громадян та їх об'єднань до місцевого чи загальнодержавного економічного розвитку. Важливість державно-приватного партнерства в регіональному розвитку та зростанні малого та середнього підприємництва як шляху запровадження потужностей та ефективності приватного сектору на розвиток ініціатив на всіх рівнях є загальновизнаною. Метою статті є розробка

практичних рекомендацій щодо активізації сучасних механізмів державно-приватного партнерства на регіональному рівні.

Зазначимо, що розвиток аграрного сектору в ринковому середовищі залежить від формування ефективних взаємовідносин у системі держава-бізнес, цілями яких мають бути як забезпечення продовольчої безпеки, нарощування експортного потенціалу, наповнення бюджетів, збереження та створення нових робочих місць, так і впровадження підприємницьких ініціатив аграріїв.

Основні засади здійснення підприємницької діяльності в аграрній сфері, а також співпраці між органами державної влади, місцевого самоврядування і приватним сектором визначаються низкою базових законодавчих і нормативно-правових актів, серед яких, зокрема, Господарський і Податковий кодекси України, Закони України «Про основні засади державної аграрної політики на період до 2015 р.», «Про державно-приватне партнерство», Державна цільова програма розвитку українського села на період до 2015 р., Стратегія розвитку аграрного сектору економіки на період до 2020 р., Концепція розвитку державно-приватного партнерства в Україні на 2013-2018 рр. та ін.

Основними формами взаємодії держави та бізнесу, які у тій чи іншій мірі розвинуті на сьогодні в аграрній сфері України, є насамперед: державно-приватне партнерство; співпраця з розвитку аграрних кластерів і технопарків; взаємодія державних та місцевих органів влади із саморегульованими організаціями; партнерство на місцевому рівні щодо підтримки ініціатив сільських громад у розбудові соціальної інфраструктури сіл.

На рис. 1 представлено основні напрями проектів, що реалізуються через механізми державно-приватного партнерства. Більшість з них спрямована на розвиток інфраструктури і якості наданих послуг.

Отже, існують, по-перше - державно-приватні партнерства, в яких співробітництво між державним і приватним сектором базуються виключно на контрактних зв'язках, а по-друге - державно-приватні партнерства з інституційною природою, що передбачає співпрацю між державним і приватним секторами в рамках певного володіння.

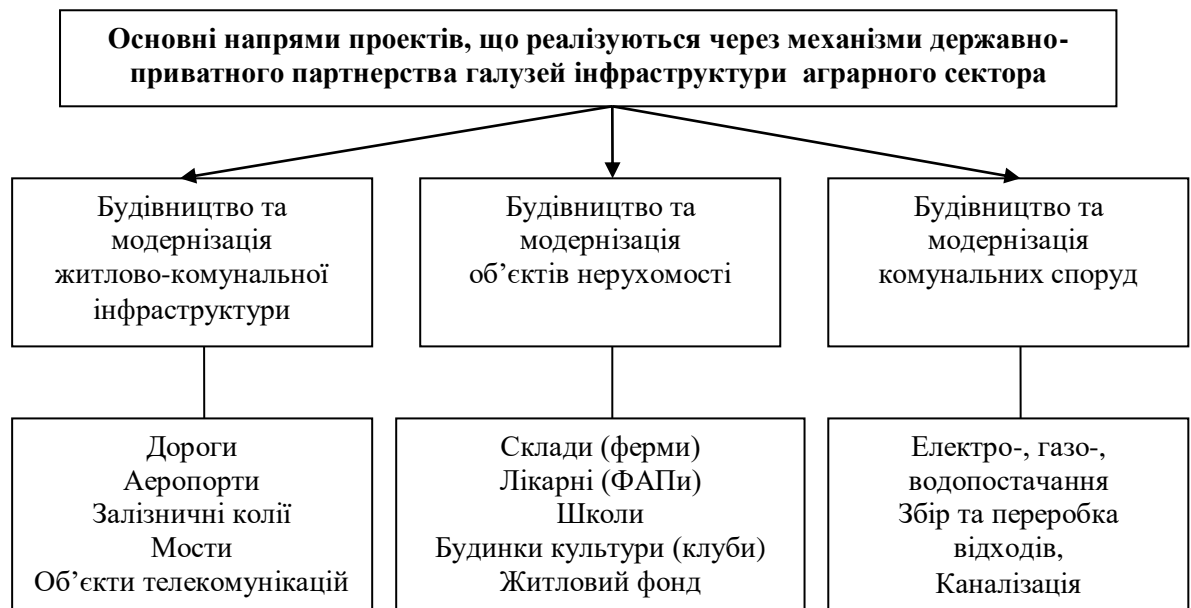

Рис. 1. Механізми державно-приватного партнерства, що використовуються у світовій практиці при реалізації проектів у сфері інфраструктури та у сфері послуг

Механізм співробітництва між органами державної влади, органами місцевого самоврядування, аграрним сектором у вигляді державно-приватного партнерства дозволяє забезпечувати узгодження та врахування взаємних інтересів держави і бізнесу в реалізації спільних інноваційно-інвестиційних проектів, цільових галузевих програм тощо. Для держави основними перевагами такого партнерства є активізація інвестиційної діяльності, ефективне управління майном, підвищення ефективності ринкової інфраструктури, стимулювання підприємницької діяльності [8]. Для приватного бізнесу переваги, насамперед, полягають у доступі до ресурсів, використанні яких раніше було неможливим, спрощенні дозвільних процедур, розширенні можливості отримання кредитів на пільгових умовах під державні гарантії.

Відповідно до Закону України «Про державно-приватне партнерство» сферами застосування державно-приватного партнерства, які стосуються аграрного сектору, можуть бути реалізація проектів щодо забезпечення функціонування зрошувальних і осушувальних систем, а також з будівництва та/або експлуатації морських і річкових портів та їх інфраструктури [1].

Реалізація проектів державно-приватного партнерства в частині забезпечення функціонування та розвитку зрошувальних та осушувальних (меліоративних) систем має ключове значення у розвитку сільського господарства для окремих регіонів країни, де через несприятливі природно-кліматичні умови ефективно функціонуючі меліоративні системи є вирішальною умовою стабільного і гарантованого виробництва сільськогосподарської продукції. Загальна площа меліоративних систем в Україні становить близько 5,75 млн. га (майже 14 % загальної площі сільгоспугідь), з яких 2,45 млн. га побудовано на зрошуваних землях та 3,3 – на осушених землях.

На жаль, проекти державно-приватного партнерства в частині забезпечення функціонування та розвитку меліоративних систем поки що не є поширеними. Навіть в Херсонській області, яка в Україні має найбільші масиви зрошувальних земель сьогодні тільки вивчається питання щодо застосування механізму державно-приватного партнерства для державного підприємства «Дослідне господарство «Копані» Інституту зрошувального землеробства Національної академії аграрних наук України щодо впровадження проекту з будівництва зрошувальної системи на площі 300 га. Реалізація проекту дасть змогу щороку стабільно забезпечувати сільгосптоваровиробників Білозерського району та області насінням зернових, олійних та кормових культур високих посівних кондицій [3].

Реалізація проектів державно-приватного партнерства в частині будівництва та/або експлуатації морських і річкових портів та їх інфраструктури дозволить розширити пропускну спроможність вітчизняних портів з перевалки сільськогосподарської продукції, що в умовах зростання валових зборів основних експортоорієнтованих сільгоспкультур дозволить наростити поставки вітчизняної продукції на світовий аграрний ринок. Експортний потенціал аграрного сектору України в 2013/14 маркетинговому році оцінюється на рівні 28-32 млн. тонн зерна. Максимальна пропускну здатність українських портів становить 35-40 млн. тонн на рік, а місячна –

2,8-3 млн тонн (крім зимового періоду). При збільшенні експортного потенціалу до 50-52 млн тонн (за умов виробництва 80 млн. т зернових) перевалочні потужності, за експертними оцінками, необхідно наростити на 20-35%.

Значні перспективи реалізації проектів державно-приватного партнерства існують також у сфері будівництва та управління мережами холодильних та складських приміщень для збереження сільськогосподарської продукції; будівництва, обслуговування та управління ринками фруктів, овочів, а також інших «місцевих» видів сільськогосподарської продукції; переробки/рециклінгу сільськогосподарських відходів/біопалива [2]. Їхня реалізація сприятиме зменшенню втрат сільгосппродукції при зберіганні, розвитку інфраструктури реалізації продуктів харчування, а також розширенню сфер прикладання підприємницької діяльності в аграрному секторі.

Незважаючи на високу зацікавленість бізнесу в участі у проектах державно-приватного партнерства, активної співпраці з боку влади не відбувалося внаслідок низки причин, основними серед яких є [7]: дефіцит бюджетних коштів та складність механізму їх виділення, що створює загрози своєчасному виконанню домовленостей держави-партнера при реалізації проектів; наявність проблем у відносинах між органами державної влади і приватним сектором під час проведення погоджувальних процедур, захисту прав власності інвесторів, розв'язання господарських спорів; низький рівень довіри громадян до органів державної влади та обізнаності з питань переваг реалізації інвестиційних проектів на засадах державно-приватного партнерства, недостатній рівень поінформованості населення про переваги і ризики застосування механізмів такого партнерства; неналежне кадрове забезпечення органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування фахівцями у сфері державно-приватного партнерства; несприятливий інвестиційний клімат і складність умов провадження підприємницької діяльності під час реалізації проектів державно-приватного партнерства.

Однією з перспективних форм взаємодії держави та бізнесу в аграрній сфері є співпраця з розвитку аграрних кластерів, за якої для підприємців на основі спеціалізації та концентрації виробництва, залучення інноваційних розробок науково-дослідних установ, формування замкнених циклів виробництва забезпечується підвищення конкурентоспроможності і прибутковості продукції, а на державному рівні за рахунок облаштування сільських територій із сучасною агросервісною, агропромисловою, житловою та культурними зонами (у вигляді агромістечок) досягається стабільний соціально-економічний розвиток регіону [4].

Нині розвиток аграрних кластерів в Україні ускладнений слабкістю інтеграційних зв'язків між виробниками сільськогосподарської продукції, переробними підприємствами і науковими установами, а також неготовністю більшості аграріїв стати підприємцями-інноваторами, що здатні бути ініціаторами формування агрокластерів. Тому в Україні існують лише поодинокі приклади практичного створення і функціонування аграрних кластерів, які є ініціативою сільгоспвиробників і засновані на основі досвіду, запозиченого ними із світової практики кластерного розвитку.

На сьогодні перспективними напрямками розвитку кластерів в аграрній сфері є: сільський зелений туризм, органічне виробництво, вузькоспеціалізоване виробництво певного виду продукції (молоко, яблука, м'ясо та ін), інноваційна діяльність.

Одним із напрямів співпраці держави та ділових кіл є технопарки як організаційно-економічна форма державно-приватної підтримки інноваційного бізнесу. Переваги агротехнопарків полягають у тому, що вони дозволяють здійснювати апробацію й адаптацію наукових розробок відповідно до зональних умов та вимог сільськогосподарського виробництва, оскільки до їхньої діяльності можуть бути залучені регіональні науково-дослідні інститути, місцеві агроуніверситети, консультативні, науково-виробничі структури, а також редакції відповідних галузевих журналів, фермерські навчальні пункти тощо [7].

Особливого значення розвиток агротехнопарків має для галузі рослинництва, оскільки постійне оновлення сортового складу районуваних сільгоспкультур та наявність широкої мережі селекційних станцій, де можна здійснювати їх апробацію, дозволять досягти стабільно високих показників урожайності, тоді як галузь тваринництва не так вимоглива до природно-кліматичних умов, тому наукові дослідження та їх апробацію доцільно здійснювати в існуючих науково-дослідних установах.

Так, у садівництві діяльність технопарку може бути сконцентрована на впровадженні інтенсивних технологій виробництва сертифікованого посадкового матеріалу, створенні маточних насаджень з використанням прогресивних технологій їх вирощування відповідно до зональних умов розміщення сільгоспідприємства [7].

На жаль, технопарки в аграрній сфері є непоширеним явищем. За інформацією Державного агентства з питань науки, інновацій та інформатизації, в агросекторі України зареєстровано єдиний технологічний парк «Агротехнопарк», створений на базі Національного університету харчових технологій [6]. Його функціонування регламентується Законом України «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків» [5], а пріоритетними напрямками його діяльності визначено: системи і технології захисту, відновлення і підвищення родючості ґрунтів, точного землеробства, мінімального обробітку, органічного збагачення та мікробіологічного синтезу, що забезпечують збереження навколишнього природного середовища; високопродуктивні технологічні комплекси, техніка та засоби механізації для галузей сільського господарства, переробної та харчової промисловості; технології і обладнання для високопродуктивної селекційної діяльності в рослинництві, тваринництві, птахівництві та рибництві; нові біопрепарати та засоби захисту рослин і тварин, обладнання і технології їх виробництва; комплекси, обладнання і технологічні процеси зберігання та глибокої переробки сировини рослинного і тваринного походження, нова продукція та матеріали, харчові продукти з високими оздоровчо-профілактичними

властивостями; виробництво, обладнання і технологічні процеси переробки та утилізації відходів, альтернативні джерела енергії та енергетична сировина в агропромисловому комплексі.

Непоширеність технопарків в аграрній сфері пов'язана передусім із низькою фінансовою спроможністю більшості сільгоспвиробників – потенційних замовників продукції технопарків (за підсумками 2013 р. лише біля третини сільгосппідприємств одержали чистий дохід (виручку) від реалізації сільськогосподарської продукції і послуг на суму 10 млн грн і більше), а також фактичною відсутністю спеціального Закону України, який би регламентував здійснення венчурної діяльності.

Вважаємо, що важливе значення для розвитку взаємодії в системі держава-бізнес належить саморегульованим організаціям. Наявність організованих об'єднань в агропродовольчій сфері, а також налагоджені взаємовигідні стабільні відносини між виробниками сільськогосподарської сировини та її подальшими споживачами в масштабах галузей та агропродуктових підсекторів підвищує координованість та успішність функціонування аграрного сектора.

За ознакою належності до певного виду економічної діяльності в аграрній сфері саморегульовані організації в Україні представлені [2]:

- галузевими об'єднаннями суб'єктів господарювання за зазначеним видом економічної діяльності в агропродовольчій сфері (Національна спілка сільськогосподарських кооперативів України, Національна асоціація дорадчих служб України, Національна асоціація кредитних спілок України, Союз аграрних бірж України);

- міжгалузевими об'єднаннями первинних виробників сільгосппродукції із зазначеними організаційно-правовими формами та інших суб'єктів господарювання із зазначеними видами економічної діяльності в галузях агропродовольчої сфери (Всеукраїнський союз сільськогосподарських підприємств, Асоціація фермерів і землевласників України, Національна

академія аграрних наук, Українська аграрна конфедерація, Національна сільськогосподарська палата України);

- продуктовими об'єднаннями за видами продукції (послуг) агропродовольчого ринку (понад 30 об'єднань, до яких входять зацікавлені первинні сільгоспвиробники);

- Вищою сільськогосподарською Радою (Аграрною палатою) з її територіальними відділеннями.

Влада та бізнесові кола можуть знаходити активні форми співпраці на місцевому рівні за рахунок всебічної підтримки ініціатив громад сіл щодо розбудови соціальної інфраструктури, створення комфортних умов проживання селян. Модератором такої взаємодії держави та бізнесу є ініціативні групи селян, які виносять на обговорення ключові проблеми з метою пошуку шляхів участі держави та бізнесу у їхньому вирішенні. Так, за ініціативи громади села держава і бізнес можуть виступити ефективними партнерами у поліпшенні екологічного стану розміщених на території села природних об'єктів (очищення і окультурення водних та лісових об'єктів, створення місцевих парків відпочинку, відродження розташованих на території історичних об'єктів, що можуть стати привабливими для залучення туристів), налагодженні культурно-спортивного дозвілля (відновлення будинків культури та спортивних об'єктів, спонсорство у професійних та дитячих спортивних командах), вирішенні ключових проблем соціально-інфраструктурного значення (проведення водогонів, покриття частки витрат з газифікації та електрифікації осель, будівництво під'їзних доріг з твердим покриттям), наданні допомоги школі та дитячим садкам тощо.

У цілому, ефективний розвиток взаємовідносин у системі держава-бізнес можливий за умов активної участі кожної із сторін і рівноправного партнерства. Водночас, ключову роль повинна відігравати держава, функції якої мають бути спрямовані на створення таких умов ведення підприємницької діяльності в аграрному секторі, які дозволили б підприємцям не лише отримувати економічні вигоди, а й поступово набувати статусу соціально відповідальних

осіб, які беруть участь у розв'язанні соціально-економічних проблем на державному і місцевому рівнях.

Література:

1. Закон України «Про державно-приватне партнерство» // ВВРУ.-2010.-№40.
2. Інституційні засади формування економічної системи України: теорія і практика / [З. Ватаманюк, С. Панчишин, О. Дорош та ін.]; за ред. З. Ватаманюка. – Л.: «Новий Світ-2000», 2005. – 648 с.
3. Інформація про забезпечення в області практичної реалізації пілотних проектів у сферах застосування механізму державно-приватного партнерства станом на 01 жовтня 2014 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.khoda.gov.ua/ua/ehkonomicheskoe-razvitie-oblastii/inform-ob-obespech-v-oblasti-prakticheskoyj-realizacii-pilotnyh-proektov-v-sferah-primeneni>.
4. Кропивко М.Ф. Кластерний підхід до управління сільським розвитком / М.Ф. Кропивко // Економіка АПК. – 2008. – № 5. – С. 57
5. Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків : закон України від 16.07.1999 р. № 991-XIV // Голос України. – 1999 р. – 21 вересня.
6. Про схвалення Концепції розвитку державно-приватного партнерства в Україні на 2013-2018 рр.: розпорядження КМУ від 14.08.2013 р. № 739-р // Урядовий кур'єр. – 2013. – № 194. – 23 жовтня.
7. Русан В.М., Ковальова О.В., Жураковська Л.А. Форми взаємодії держави та бізнесу в аграрній сфері України: інституційний аспект [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.niss.gov.ua/articles/1479>.
8. Тофанюк О.В., Чалий І.В. Застосування механізмів державно-приватного партнерства у бюджетному регулюванні регіонального розвитку /О.В. Тофанюк, І.В. Чалий // Економіка та управління підприємствами машинобудівної галузі: проблеми теорії та практики, 2011, № 4(16). С. 41-53.